

UČITELJSKI TOVARIŠ

Glasiilo jugoslovanskega učiteljstva

Vse spise, v oceno poslane knjige itd. je pošiljati samo na naslov:

Uredništvo Učiteljskega Tovarisa
v Ljubljani, Frančiškanska ulica 6.

Rokopisov ne vračamo.

Vse pošiljate je pošiljati franko.

Učiteljski Tovarish izhaja vsak petek popoldne
Ako je ta dan praznik, izide list dan pozneje.
Vse leto velja . . . 12.— K
pol leta 6.—
četrt leta 3.—
posamezna številka po 30 vin.

Za reklamne notice, pojasnila, poslana, razpise služb je plačati po 40 vin. za vsako petit-vrsto. Priloge stanejo poleg poštnine še 30 K.

Telefon uredništva
štev. 118.

Za oznanila je plačati od enostolpne petit-vrste, če se tiska enkrat . . . 50 vin.
. dvakrat . . . 40
. trikrat . . . 30
za nadaljnja izvršenja od petit-vrste po 20 vin.
Oznanila sprejema Učiteljska tiskarna.

Članstvo Zaveze jugoslovanskega učiteljstva ima s članarino tudi že plačano naročnino, torej ni treba članstvu naročnine posebe plačevati.

Naročnino, reklamacije, to je vse administrativne stvari je pošiljati samo na naslov:

Upravništvo Učiteljskega Tovarisa
v Ljubljani, Mestni trg štev. 17/III.

Poštna hranilnica št. 53.160.

Reklamacije so proste poštnine.

V prihodnji številki priobčimo načrt novega šolskega zakona, kakor ga je izdelal Zavezin odsek za preustrojitev šolstva.

Vse tovariše in tovarišice, ki se pripravljajo na izpit za meščanske šole, prosimo, naj t a k o j našemu uredništvu po dopisnicah naznanijo natančne svoje naslove ter obenem sporoče, za katero skupino se vsak pripravlja. Naprošeno rabimo nujno.

Dr. Bezjak — dr. Opeka.

I.
Rekli smo že zadnjič, da sta se dr. Bezjak in dr. Opeka prostovoljno in s polno zavestjo pridružila terorju ter se vrgla pod peto vitezu Kalteneggerju, temu najhujšemu krvniku slovenskega šolstva. Dr. Bezjak je hotel postati nadzornik na vsak način in za vsako ceno; danes torej imevamo, zakaj se je dr. Bezjak še kot ravnatelj v Gorici na čisto slovenske vloge podpisoval. Dr. J o h a n n Bezjak: tesal si je lestvico do solnca Kalteneggerjeve milosti!

Dr. Opeka se je pospel do mesta višjega (deželnega) šolskega nadzornika kot kandidat dr. Susteršiča in dr. Lampeta. O Lampetu molčimo — njega ni več! Toda kake vrste človek je dr. Susteršič, to ve pri nas že vsako dete! Kdor je bil zvezan z njim, kogar je odlikovala njegova milost — ta je danes deležen istega zaničevanja, ki si ga je dr. Susteršič prisluzil od vsega naroda za plačilo svoje izdajalske politike! In dr. Susteršič je dobro vedel, koga postavlja na mesto, ki ga je do svoje vpojnitve zavzemal Fran Levec. Takoj, ko so sestavili terno za to mesto — Opeka-Gaberšek-Maier — je bilo jasno kot beli dan, da hoče Susteršičeva klika imeti Opeko, dasi nima niti pojma o ljudskem šolstvu in dasi bi moralo že to edino dejstvo biti merodajno, da bi Opeka tega mesta ne prevzel, ako bi zavestno in namestoma ne sili v nevarno bližino viteza Kalteneggerja! A ker je dr. Opeka vrh tega še iskal naklonjenosti Nemcev in renegatov (Belar-Junowicz) in ker sta mu stala ob strani le kot figuranta kandidata Gaberšek in Maier, ki sta dala svoji imeni zlorabljati v namene dr. Susteršiča in v

ambicije dr. Opeke — je dokazano, da se je Opeka vedoma in hotoma vdinjal sistemu, ki je med vojno besnel proti slovenskemu šolstvu in slovenskemu učiteljstvu, da je torej zavedno zasedel svoje mesto kot eksponent in pristaš Susteršičeve stranke in politike, ki leži in visi danes razbita in zaničevana v preziranju in prokletstvu vsega naroda!

Vprašajte danes kateregakoli poznavalca naših političkih razmer, pojdite po informacije med narodne duhovnike, ki so bili in so ostali zvesti in prepričani pristaši narodne in poštene politike pokojnega dr. Kreka, vprašajte samega ministrskega podpredsednika dr. Korošca — pa boste zvedeli, kdo je bil in kdo je dr. Opeka, ki je še danes višji šolski nadzornik v svobodni in demokratski Jugoslaviji!

Ako se dr. Bezjak in dr. Opeka opravičujeta s tem, da sta bila pač pod pritiskom, odgovorjamo mi: Qui bene distinguat — bene docet! Priznavamo, da vselej ni bilo možno upreti se pritisku. Toda pritisk se je začel zlasti med vojno. Obema je bil ta pritisk znan, in vendar sta šla prostovoljno podenj. — Obā sta bila imenovana baš v dobi najhujšega avstrijsko-nemško-policijskega in ovađuškega terorja ter sta z odprtimi jadrji zletela v naročje naših trinogov, ki so nas zapirali v ječe, podili v strelske jarke in nam trožnike in policaje pošiljali na domove zato, ker smo bili vedno zavedni in značajni možje!

II.
Prostovoljno in s polno zavestjo sta se dr. Bezjak in dr. Opeka pridružila terorju ter sta zaradi tega sokriva na vsem zlu, ki nas je dušilo in davilo.

Toda naša distinkcija gre še dalje: mogoče je vdati se pritisku fizično, na zunanje, legalno; duha in srca pa nam ne more nihče ukloniti. Kdor pa je bil s svojim prepričanjem in čuvstvom na strani teroristov, ta nima v naši svobodni državi nobene pravice več, da bi ostal na odličnem in vodilnem mestu!

V groznem času zatiranja in preganjanja ni dal nobeden imenovanih gospodov niti najmanjšega znamenja od sebe, da slovensko čuti. Lahko bi nam bil ta ali oni olajšal tiste strašne ure duševnih in teles-

nih muk vsaj s tem, ako bi vedeli o njem, da sočustvuje z nami! Toda nič! Mi bi bili to takoj začutili in bi bili — hvaležni. Pa niti tega ne vemo, kako sta glasovala oba Slovenca nadzornika, ko je šlo za slovenski razpravni jezik v bivšem c. kr. deželnem šolskem svetu! Dobro bi bilo, da zvmemo tudi to.

Pač pa vemo, da se je vsa slovenska javnost zgražala, ko sta naša dva »slovenska« višja šolska nadzornika na pogrebu dr. Lampeta za krsto stopala skupaj z dvornim svetnikom vitezm Kalteneggerjem, potem ko ga je slovenski narod že enkratavselej izbacnil in izpljunil iz svoje srede! Ali ni tako hlapčevstvo identično s preziranjem čuvstvanja vsega naroda? Ali je Kaltenegger tudi takrat pritiskal nanja? Ali sta se avstrijskemu despotu Kalteneggerju tako prodala, da sta se ga bala tudi v Jugoslaviji? Kdo naj verjame, da se je z rojstvom Jugoslavije Bezjaku in Opeki rodilo — novo srce?

Nihče! — III.

Kakšen predlog je stavil dr. Bezjak o kaznovanju prof. dr. Lokarja, ki se je »pregrešil« v »Slovanu« zoper nemškega pisatelja Roseggerja? Citaj uradni akt »Äußerungen des k. k. Landesschulinspektors Regierungsrates Dr. Johann Bezjak über die Anfrage des k. k. Ministeriums f. K. u. U., betreffend die eventuelle Versetzung des Prof. am II. St.-Gymn. in Laibach Dr. Lokar an die St.-Realschule in Idria«. — Citiramo v originalu, ker je take vrste denunciacija v lepem slovenskem jeziku skoroda nemogoča: »Der Unterzeichnete muß sich mit aller Entschiedenheit gegen die strafweise Versetzung des Prof. Dr. Lokar an eine der hierländischen Mittelschulen aussprechen, und zwar aus den bereits im h. a. Berichte ans k. k. Min. f. K. u. U. vom 30. Jänner 1915, Z. 30/L. Sch. R. Pr., angeführten Gründen. Eine solche Versetzung wäre nur eine halbe Maßregel, die ihres Zweckes, der Entfernung Dr. Lokars aus dem gegenwärtigen Milieu ganz verfehlt. Eine ausreichende Remedur könnte nur dann geschaffen werden, wenn Dr. Lokar an eine solche Anstalt außerhalb

Krains versetzt würde, wo ihm keine Gelegenheit geboten würde, auf die Schüler einen national-politischen Einfluß auszuüben. — Laibach, am 28. Juni 1915. — Dr. Bezjak m. p.«

Iz tega poročila je razvidno, da je »slovenski« nadzornik dr. Johann Bezjak prof. dr. Lokarja, ki je bil takrat v vojaški službi, dvakrat denunciral (30. januarja in 28. junija 1915). Trdil se je torej na vse pretege in z vso svojo uradno močjo, da slovenskemu profesorju zavije vrat.

Kaj in kako govore drugi akti in druga poročila o slovenskih profesorjih in učiteljih, ne vemo, ker nam akti niso dostopni. Del akta, ki vsebuje preganjanje tovariša E. Gangla, imamo v rokah in ga porabimo v nadaljevanjih svojih razkritij in javne obtožnice. A že slučaj prof. dr. Lokarja je tako eklatanten dokaz splošne težke krivde dr. Bezjaka, da je vsako nadaljnje iztikanje za podrobnosti odveč.

O »delovanju« dr. Bezjaka in dr. Opeke govore dejanja! In naposted — saj ne gre za posamezna fakta, ampak gre za duha, ki je vodil misli in uravnaval dejanja obeh imenovanih gospodov. O tem bomo še govorili.

Kulturni socializem.

VI.

Poleg akademične inteligence z dolgoletno šolo in s posebnimi izpiti, ki se diferencira po delitvi kulturnega dela, razlikujemo še prirodno inteligenco, označujočo le prirojeno diferenco intelektualne dispozicije. V vsaki skupini tvori ta intelektualni izbor nje prirodno regenco. Anglež imenuje take samosevce, samorasle osebe z besedo »self-made man« (samotorec). Samotorci s prirodno inteligenco, brez šole in izpitov, izvrše nemalokdaj izredne kulturne čine, pospešijo odločilno kulturni napredek in dosežejo odlično socialno stališče.

Za vsako navedenih skupin velja razmerje mase in regence, vodilnega in izvršilnega dela. Če si prilasti neljudska regenca avtokratično glavni del idealnih (pravice, vzgoja in izobrazba) in mate-

LISTEK

Umik avstro-ogrskе vojske iz Srbije.

Piše Božo Račić.

(Dalje.)

Proti dvajsetemu oktobru sg začele prihajati albanske čete. Počasni korakov in izmučenih lic z apatičnim izrazom so šle mimo nas stotine in stotine. Konji so stopali popolnoma mehkično in se niso zmenili za udarce in brce priganjačev. Vsi smo videli silo, ki tišči in preganja te množice — novo upanje je vzplamtelo v naših jugoslovanskih srcih . . .

Srečavali smo prijatelje — naši pogledi niso bili oni nekdanji, ponos in pogum je blestel v njih. Marsikako gorko solzo pa je potočilo žensko oko in srce je objelo sladko upanje na skorajšnje snidenje ali pa črna žalost za padlim junakom.

Po dvoriščih in vrtovih si videl obenem sveže pobarvano blago: rjuh, srajce, prevlake — svetlo-modro ali rdeče — ljudje so pripravljali zastave, da pričakajo svojih rešiteljev in osvoboditeljev. Zadnji

kos platna so žrtvovali žene za prapor svobode, ki je zaplapolal v malo dneh potem nad porušenim Šabcem . . .

Koncem oktobra sem bil pri telefonu. Vsako uro nove izpremembe, vsak dan novi kraji. Junaški komite so spremljali nepregledne kolone umikajoče se vojske in napadali poedinci stotine. Avstrijska pravicočnost se je potem maščevala nad sili ob cestah . . . Zadnjega vola in zadnjega petelina je vzela vojska, in za njo je zakikirikal rdeči petelin po vseh strehah . . .

Ali narod je mirno trpel tudi ta veliki petek, ker je vedel, da pride za njim vstajenje. In prišlo je nam vsem po tolikem trpljenju mogočno in lepo — nikoli tako pričakovano! Po Savi so vozili parniki dan in noč, in ujetniki so znašali in tvorili dan in noč vojni plen, od toliko sirot objokan in proklet . . .

Vedno še prihajajo nove trume. Dne 31. oktobra smo dobili povelje biti pripravljani za vsako uro. Zjutraj smo šli iz Šabca in se ukrcali. Stari oberst okrožni komandant je stal zamišljen ob ograji in mogoče si je mislil: »Heute Kommandant von Šabac und nimmermehr.« Vsi smo bili več ali manje zamišljeni — pustili smo tam trpine, ki bodo rešeni muk in videli zopet solnce svobode, ki je tudi že nam

zasijalo tisti čas, dasi nismo vedeli zanje. Madžari pa so se nazrli »pálinka«, skoro bi začeli svoj mongolski čardaš, da nismo dospeli na drugi breg. Tam so menažirale nepregledne množice ujetnikov, ki so se z nami vred umikali neznanu sili. Disciplina se je začela krhati. Sedli smo na vozove in pognali, ker poslali so nas, da preskrbimo gospodi mehkih ležišč in dobre menaže. Vseposvods so nam klicali v opomin žalostni spomini nekulturnih del avstrijske vojske iz leta 1914, storjenih nad avstrijskimi državljani ali njih lastnini. Porušene hiše in cerkve so še najmanjši dokazi avstroogrškega divjanja — ne drugo vpije po maščevanju, vpije po krvi!

Izvun Rume smo doznali, da so Vsi Sveti. Sveže okrašeni grobovi so nas spomnili na ta praznik, in začeli smo misliti nanj. Nad nami so viseli težki oblaki, iz katerih je rosil droban jesenski dež. Po cestah so se večale luže, in kotanje so postajale vedno globlje pod težo težko naloženih voz. Ob potu so ležala vozna polomljena kolesa in deli vozov, semintja so zavallili v jarek konja, ki je poginil od napore. Za nami je tiščala neznanu sila in nas rinila v skrajno nejasno bodočnost. Ej da smo znali! Dospevši v Rumo smo osupnili! Četice vojakov hodijo po mestu

in streljajo v zrak. Na čepicah so jim hrvatske kokarde. Drugi pojejo in se nam rogajo, ki rinemo po blatu svoje vozove. Vprašujemo ljudi, ki hodijo okrašeni s hrvatskimi in srbskimi trobojnicami. Vsi nam enako odgovarjajo z eno besedo: »Svoboda!« Več ne spravimo iz njih. Negotovost, ki nas je že dovolj mučila do sedaj, ne odneha. Jasnosti se nam hoče — radi bi i mi zamenjali cesarski gumb z narodno kokardo, ali naprej, naprej gre naša pot. Tam čez vinorodno Fruško goro rinemo vozove vsi potni. Srečujemo vojake, ki se vriskajoč vračajo. Nihče nam ne ve povedati, zakaj gre nazaj. »Svoboda, svoboda!«

Naš položaj je neznošen. Srečujemo četice, ki jih je razburil že vinski duh. Z rokami nam migajo, naj pomečemo cesarske gumb s čepic — oni jih nimajo več. Naš komandant je v zadregi. »Gumbe dol!« reče nenadoma, in v hipu odleti 30 gumbov v cestni jarek. Po skali se vije čestitljivi bršljan. Kar hitro mi seže roka po lističu — in evo ga na čepici! —

Ali še vedno ničesar ne vemo. Zdajci prijezdi neki nadporočnik z belo krizantemo na čepici in vpraša po komandantu. »Báratom«, mu pravi, »weißt Du noch nichts?« — »Avstroogrške ni več, cesar